

Jan Filip Leubner (1733–1803). Some pieces of Liberec painters life

ABSTRACT

JANA SCHLESINGEROVÁ | This study analyses work and life of the most important Liberec baroque painter Jan Filip Leubner (1733–1803). J. F. Leubner is thanks to the local literature a very famous personality, but in the course of years he was gradually almost forgotten. The research of his work and life is complicated by the fact that only a small ammount of documents about his life and work have been found. The painter focused on themes with religious subject matters, which provided him with well and stable living. Leubner mostly worked in Liberec region, but his work can be seen also in Middle Bohemia and he made his name known also in neighbouring Upper Lusatia.

KEY WORDS

Jan Filip Leubner
Liberec
Painter
Creation
Painting
Type
View

KLÍČOVÁ SLOVA

Jan Filip Leubner
Liberec
Malíř
Dílo
Obraz
Typ
Zobrazení

Jan Filip Leubner (1733–1803). Střípky ze života libereckého malíře

JANA SCHLESINGEROVÁ

Obr. 1_Smržovka, Kostel Archanděla Michaela. Hlavní oltář - Jan Filip Leubner, Archanděl Michael kolem 1789, olej na plátně, rozměry nezjištěny. Foto M. Čtveráček

Malíř a štafír Jan Filip Leubner je jedním z mnoha pozapomenutých umělců doby pozdního baroka. Leubnerova působnost se váže k širšímu regionu severních Čech, kde pracoval nejčastěji, tvořil také ve středních Čechách či na Žitavsku. Malíř se po celou svou uměleckou kariéru zabýval takřka výlučně tvorbou obrazů se sakrální tematikou, věnoval se malbě podobizen, jak to dokládá několik zachovaných portrétů, a z literatury víme, že zvládal i nástěnnou malbu krajiny. Zachovalý soubor obrazů představuje Leubnera jako malíře se značně kolísavým talentem. Řadu děl můžeme směle srovnávat s tehdejší produkcí, avšak některé práce poukazují na rutinní praxi provincionálního umělce. Jan Filip Leubner nadále zůstává téměř neznámou osobností, o jeho životě se z archivních pramenů dozvídáme jen velmi málo informací, a tak o malíři vypovídají především díla sama, ovšem jejich bližší poznání a zařazení do dobového kontextu komplikuje tristní stav dochování většiny obrazů.¹

V literatuře se s osobností Jana Filipa Leubnera setkáváme již od konce 18. století, informace o jeho životě a díle se však omezují na slovníková hesla, topografické údaje a kratší poznámky v souborných publikacích o barokním umění. První zprávu o Leubnerově umělecké činnosti najdeme v knize libereckého rodáka Johanna Carla Rohna, který zapsal, že v roce 1761 namaloval Jan Filip Leubner *Křížovou cestu* v Hrádku nad Nisou.² Jedním ze základních informačních zdrojů o malíři je Dlabacův lexikon³, ovšem známý lexikograf toho o Leubnerovi mnoho nevěděl a zapsal to, co se dočetl u Rohna. Dále uvádí, že byl „velmi obratným“ malířem z Liberce, maloval dobré portréty a historické kusy určené nejen pro kostely, ale i pro přátele malířského umění, stejně jako Rohn zmiňuje pouze Křížovou cestu z Hrádku nad Nisou. Další uměnovědné lexikony 19. století strohý Dlabacův údaj přebírají⁴ a mnohdy i redukují.⁵

Ucelenější informace o životě a díle Jana Filipa Leubnera se v literatuře objevují od počátku 20. století, kdy

1_Text vychází z diplomové práce: SCHLESINGEROVÁ Jana. *Jan Filip Leubner (1733–1803)*, Olomouc, 2012. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, Katedra dějin umění.

2_ROHN, Johann Carl. *Antiquitas ecclesiarum, capellarum et monasteriorum aliarumque aedium sacrarum districtus et respective diæcesis Reginae-Hradecensis*, Prag, 1777, s. 64.

3_DLABACZ, Johann Gottfried. *Allgemeines historisches Künstler - Lexikon für Böhmen*, Prag, 1815, s. 191.

4_NAGLER, Georg Kaspar. *Neues allgemeines Künstler Lexikon*, 7. Band, München, 1839, s. 404; WURZBACH, Constant von. *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Österreich 14. Teil*, Laicharding – Lenzi, Wien, 1865, s. 322.

5_TSCHISCHKA, Franz. *Kunst und Alterthum in dem österreichischen Kaiserstaate*, Wien, 1836, s. 373.

6_RESSEL, Anton Franz. *Heimatkunde des Reichenberger Bezirkes: Stadt und Land*, Reichenberg, 1903–1904, s. 543.
7_BERNER, Paul. Die deutschböhmschen Künstler des XVIII. Jahrhunderts, in: *Deutsche Arbeit: Monatschrift für das geistige Leben der Deutschen in Böhmen*, Prag 1908–1909, s. 586–587.

8_KÜHN, Karl Friedrich. *Topographie der historischen und kunstgeschichtlichen Denkmale im Bezirke Reichenberg*, Prag, 1934, Kunsthistorische Übersicht XXV.

9_PREISS, Pavel. Malířství pozdního baroka a rokoka v Čechách, in: *Dějiny českého výtvarného umění II/2*, Praha 1989, s. 772. ISBN 80-200-0069-0; PREISS, Pavel. Slovo ke konferenci, in: HRUBÝ, Petr a HRUBÁ, Michaela et. al, *Barokní umění v severozápadních Čechách* (sborník z kolokvia), Ústí nad Labem 2003, s. 21. ISBN 8086067807.

10_SOA Litoměřice, fond: sbírka matrik, narození 1747–1770, signatura L84/4.

11_RESSEL, Anton Franz. cit. v pozn. 6, s. 543.

12_O životě a díle Antona Kaulfersche máme jen málo informací. Ressel zmiňuje cyklus obrazů s postavami 12 apoštolů, který Kaulfersch roku 1746 namaloval do děkanského kostela sv. Antonína Velikého, a také Křížovou cestu z roku 1761, která byla umístěna u kostela Nalezení sv. Kříže. RESSEL Anton Franz. cit. v pozn. 6., s. 543.

13_LUG, Viktor. *Heimatkunde des Bezirkes Reichenberg in Böhmen [IV,1-5]*, Reichenberg, 1938, s. 290.

14_SOA Litoměřice, fond: sbírka matrik, narození 1747–1770, signatura L84/4.

15_SOKA Liberec, Reichenfolge der Hausbesitzer in der Stadt Reichenberg 1560–1810, Sammlung 23.

16_SOKA Liberec, fond: Archiv města Liberce, Magistrát města Liberce, F 66.

17_SOA Litoměřice, fond: sbírka matrik, zesnulých Z 1793–1803 Liberec, signatura L84/67.

byla napsána celá řada vlastivědných prací mapujících Liberecko. První z těchto knih napsal Anton Franz Ressel⁶, který se ve čtvrté části prvního dílu věnuje výtvarnému umění na Liberecku. Ressel se domnívá, že Leubner byl žákem malíře Calverse, charakterizuje ho jako pilného a plodného malíře a následně vyjmenovává některá Leubnerova díla. J. F. Leubner je zmíněn také v krátké stati *Die deutschböhmschen Künstler des XVIII. Jahrhunderts* od Paula Bergnera, otištěné v VIII. ročníku *Deutsche Arbeit*, vydaném pro rok 1908 – 09.⁷ Taktéž P. Bergner se domnívá, že Leubner vyšel z libereckého malíře Antona Calverse (Kaulfersche). Mezi malířovy práce zařadil i díla ze středních Čech a Žitavska. Významný příspěvek nejen k Janu Filipu Leubnerovi, ale i k celému pohledu na umění Liberecka, přináší publikace *Topographie der historischen und kunstgeschichtlichen Denkmale im Bezirke Reichenberg*⁸ od Karla Friedricha Kühna, díky níž si můžeme udělat ucelenou představu o vybavení kostelů před druhou světovou válkou. Na počátku svého soupisu historických a uměleckých památek se K. F. Kühn v kostce věnuje umělecko-historickému nástínu. K. F. Kühn zde ve stručnosti líčí vývoj malířství v tomto kraji. Dle badatele se Jan Filip Leubner zvedl nad zdejší průměr a byl znám i za hranicemi, jelikož se jeho obrazy nacházejí v sousedním Sasku. K jednotlivým Leubnerovým dílům se K. F. Kühn vrací v topografické části knihy. V průběhu druhé poloviny 20. století zájem o osobu J. F. Leubnera poněkud uvald, ve svých studiích jej zmínil Pavel Preiss.⁹

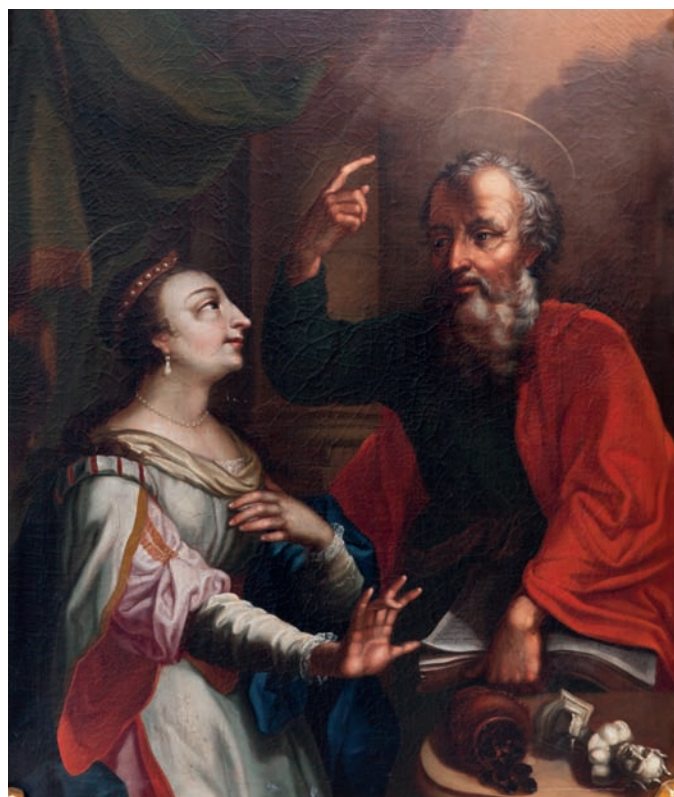
Jana Filipa Leubnera můžeme zařadit mezi početnou skupinu severočeských umělců tvořících ve druhé polovině 18. století, kteří produkovali desítky obrazů zejména pro vesnické kostely vzdálené od větších uměleckých center. Se zpožděním navazovali na výdobytky velkého baroka nebo zjemnělého rokoka, svým dílem však představovali až zlidovělou linii, přenášející barokní formy do počátku devatenáctého století. Malíř, jenž neprošel žádnou významnou dílnou a taktéž nepoznal tehdejší evropskou uměleckou scénu, setrval na vlivu domácího prostředí. Jak bude rozvedeno dále, Leubnera nejvíce ovlivnila Brandlova umělecká osobnost. Leubner pracoval jako svobodný řemeslník, zabývající se kromě malířství také štafířskými pracemi, byl všestranně činným malířem, který zvládal olejovou techniku a rovněž ná-

ročnější nástěnnou malbu, i když ne v monumentálním provedení velkoplošných fresek.

Jan Filip Leubner přišel na svět kolem poloviny ledna roku 1733, 23. dne¹⁰ tohoto měsíce přinesli rodiče Johann Christoph a Anna Maria Leubnerovi syna ke křtu do kostela sv. Antonína Velikého v Liberci. O Leubnerových rodičích i o něm samotném prameny téměř mlčí, a tak prozatím známe jen základní životopisné údaje. Skládání střípků ze života malíře i jeho nejbližších ztěžuje fakt, že příjmení „Leubner/Leibner“ se na Liberecku v této době vyskytuje poměrně často.

Anton Franz Ressel¹¹ ve své knize uvádí, že se Leubner malířskému umění vyučil u libereckého malíře Antona Kaulfersche. Tento údaj nelze ani potvrdit, ani vyvrátit, nicméně se to zdá pravděpodobné, jelikož Anton Kaulfersch¹² byl v té době jediným malířem činným ve městě. Do učení se tehdy vstupovalo kolem dvanáctého roku života a školení trvalo zhruba pět let. Pokud se tedy Leubner začal učit podle dobové zvyklosti, mohl svá učňovská léta ukončit již kolem roku 1750. Poté se zřejmě vydal na tovaryšskou cestu, ale můžeme pouze spekulovat, kam směřovaly jeho kroky. Z dochovaných prací usuzujeme, že malíř dozajista navštívil Prahu, vzorem pro některé Leubnerovy kompozice se stalo dílo Petra Brandla. Leubner suše přejímá některé jeho motivy zejména ve skladbě obrazu, naopak pastózní rukopis a niterný život Brandlových světců ho nechává doslova chladným. Díla Jana Filipa Leubnera vypovídají také o tom, že neprošel soustavným malířským školením na vídeňské akademii, kam nejčastěji směřovali malíři z Čech. Přetrvávající proporční nedostatky, které pozorujeme i v závěrečných letech, jeho učení ve Vidni v podstatě vylučují. Viktor Lug¹³ ve svém krátkém zápisu o malíři v souvislosti s jeho ateliérem informuje také o tom, že se oženil s Annou Dorotou Rosalií Hecke, vdovou Schlesingerovou. Dne 12. února 1764 byla v kostele sv. Antonína Velikého křtěna malířova dcera Anna Maria Rosalia.¹⁴ Jeho žena na něj roku 1764 přepsala dům č. p. 280, který stál na Novoměstském, dnešním Sokolském náměstí.¹⁵ V listopadu roku 1766 jistý Philipus Leubner podepsal v kostele sv. Antonína Velikého obligaci¹⁶, zda se ale jedná o našeho malíře, nemůžeme s jistotou říci. Životní osudy Jana Filipa Leubnera se uzavřely 13. května 1803.¹⁷

Nejranější zachovalé práce Jana Filipa Leubnera datujeme do doby kolem roku 1755. V tomto období neustále přijímá nové podněty, které roubuje na svůj řemeslný základ a formuje tak svůj osobní projev vzešlý právě ze studia tvorby domácích malířů. Již na těchto prvotinách Leubner představuje typologickou škálu figur, se kterou s menšími obměnami pracuje po celou svou uměleckou kariéru. Prvním dílem J. F. Leubnera je signovaný *sv. Prokop*¹⁸, který se původně nacházel v kostele sv. Kříže v Poděbradech. Dnes je obraz uložen spolu s dalšími tamními malbami v Polabském muzeu. V souvislosti s tímto dílem je v literatuře jmenován obraz se *sv. Gotthardem*, který by měl být na druhé straně plátna. Leubner představuje světce v tradiční ikonografické poloze odvozené od milostného obrazu chovaného v Sázavském klášteře. Další obraz umístěný v Polabském muzeu představuje *Vyučování Panny Marie*. Leubnerovi ho lze připsat na základě formálního srovnání se *sv. Annou Samotřetí* z libereckého kostela sv. Antonína Velikého. Svatá Anna je na obou dílech stejně usazena a obdobně oděna, i když na liberecké kompozici se draperie na Annině klíně skládá značně nelogicky. Rovněž obě práce nesou shodné znaky obličejů nebo detailů rukou. V obou dílech se zračí proporční nedostatky, které se malíř snažil skrýt oděvem. V tomto kostele se nacházela také nevelká malba *Ecce Homo* (Oblastní galerie Liberec), kterou Leubner tematicky pojednává zcela tradičně. Signované plátno¹⁹ není datováno, ale lze jej zařadit do počátků malířovy tvorby. Postava Krista je jasně ohraničena obrysovou linií, malíř zde užívá jasných zemitých tónů. Roku 1756 namaloval drobný obrázek na oltář sv. Severina umístěný v libereckém kostele Nalezení sv. Kříže. Kompozice představuje *sv. Teklu se sv. Pavlem* (obr. 2). V literatuře často figuruje informace, že se na oltáři nacházela dvě plátna, sv. Tekla a sv. Pavel, ale jedná se o dílo jedno, nikoli o dvě. V podstatě jde o obraz, jímž se Leubner jako jediný domácí malíř podílel na výzdobě tohoto kostela. Ten přestavěl v letech 1753–1756 liberecký stavitel Johann Josef Kunze na objednávku děkana Antona Ignatze Kopsche, který svěřil výzdobu kostela tehdy známým umělcům – podíleli se na ní František Xaver Palko, Jan Václav Spitzer, Felix Antonín Scheffler a Jan Petr Molitor.²⁰ Do závěru padesátých let lze

Obr.2_Jan Filip Leubner, Svatá Tekla se svatým Pavlem kolem 1756, olej na plátně, 80×60cm. Liberec, Kostel Nalezení sv. Kříže, Oltář svatého Severina. Foto M. Čtveráček, K. Čtveráček

klášť také plátno, dnes umístěné v Oblastní galerii Liberec, označené jako Žehnající biskup. Leubner přejal Molitorovu libereckou kompozici sv. Severina z kostela Nalezení sv. Kříže. V tomto díle malíř již naznačuje své příští směřování: barevná škála se zjemňuje, obrysy nebeského pozadí a v nich umístěné andělské postavy již nemají tak pevné kontury.

Téměř na počátku své umělecké kariéry se Jan Filip Leubner účastnil komplexního vybavení servitského kostela Nanebevzetí Panny Marie v Konojeddě. Tato zakázka patří k nejdůležitějším realizacím v jeho životě, malíř v letech 1762–1763 dodal celkem devět pláten, která zdobila pět oltářů, včetně hlavního. Klášter s kostelem založili Anna Kateřina hraběnka Šporková a její manžel František Rudolf hrabě Sweerts-Špork jako dík za záchranu jejich jediného syna a dědice Jana Františka Kristiána.²¹ Viktor Luksch ve své připravované topografii²² zmiňuje dnes ztracený Pamětní spis o svěcení hlavního oltáře ze 7. dubna 1762, podle něhož se stavby chrámu zúčastnili A. Eggner, architekt ze Salcburku, I. F. Platzer, sochař z Prahy, I. Hoffmann, štafíř z Jablonného, F. Leibner, malíř z Liberce, M. Drexler, kamenický polír ze Salcburku, a F. Palma, natěrač, po-

18_V pravém dolním rohu Leubner p.

19_Vpravo dole Philip Leubner pinxit.

20_Ke kostelu sv. Kříže např. HOFFMANN, Anton. *Geschichte der Kreuzkirche in Reichenberg*, Reichenberg, 1854.

21_Manželé chovali servity ve zvláštní úctě a byli jejich největšími podporovateli v českých zemích. Problematikou kolem řádu se v posledních letech zabývá např. ČAPSKÁ, Veronika. *Pod ochranou Panny Marie Bolestné: Servité v českých zemích do josefinských reform*, Nové Hradky 2005, 104 s. ISBN 80-239-5594-2 nebo ČAPSKÁ, Veronika. *Představy společnosti a strategie sebeaprezentace: řád servitů v habsburské monarchii (1613–1780)*, Praha: Scriptorium 2011, 300 s. ISBN 978-80-87271-30-8.

22_LUKSCH, Viktor. *Topographie der historischen und Kunst-Denkmale im politischen Bezirke Leitmeritz*, rukopis před 1920.

23_Kláster byl zrušen za josefínských reforem, kostel dlouhá léta sloužil farníkům, po 2. sv. válce byl těžce poškozen výbuchem munice. Obrazy a sochy se na počátku devadesátých let přesunuly do Varnsdorfu.

24_KÜHN, Karl Friedrich. cit. v pozn. 8, s. Kunsthistorische Übersicht XXV.

25_KUBÁTOVÁ, Taťána. *Železný Brod*, Praha 1946, s. 18.

26_Na rubu Philippus Leubner 1771.

mocník z Horního Prysku. Nákladné vybavení objednal Jan František Kristián Sweerts-Špork.²³ Nejvýznamnější postavení měl v chrámu dozajista oltář hlavní, který nesl zobrazení *Panny Marie se sedmi zakladateli řádu* (obr. 3). Na tomto plátně Leubner poprvé pracuje s nebeskou sférou, pro kterou si během doby ustaluje typově shodné rozvržení. Panna Marie, natočená ze tří čtvrtin, sedí v levé části na oblacích a je obklopena zástupci nebes. Horní polovina je oproti spodní části s mnichy v černých kutnách koloristicky velmi výrazná, charakteristicky se jeví také uvolněnější podání doprovodných andělských figur. Postranní oltáře se skládají vždy ze dvou pláten, velkého obrazu se servitskou tematikou a malého kasulového, který ve většině představuje světce uctívaný v širokém spektru obyvatelstva. V servitském prostředí hrála velmi důležitou roli řádová ochránkyně *Panna Marie Bolestná*. Leubner se přidržuje tradiční představy Piety, kdy Panna Maria klečí pod křížem a přidržuje mrtvého syna. Malíř se omezuje jen na protagonisty doplněné o andělské figury. Obraz z nástavce představuje *sv. Josefa*. Obecně lze říci, že nástavcová plátna jsou méně vyvedena, určena jednoduchou kompozicí. Protějškový oltář, svěcený roku 1763, představoval *sv. Peregrina se sv. Janem Angelem* v nástavci. Špatný stav dochování obou pláten nám nedovoluje podat bližší informace. Rozměrově menší je oltář „druhého zakladatele“ *sv. Filipa Benitia*, v nástavci se *sv. Janem Křtitelem*. Panna Maria sedící na oblaku je pojednána obdobně jako v kompozici se Sedmi zakladateli, avšak zde přidržuje malého Ježíška a není obklopena andělskými bytostmi. Kvalitativně malba nedosahuje hlavního oltáře, na postavě *sv. Filipa* i *Panny Marie* se projevuje nezvládnutá anatomie. Naproti tomu zde Leubner poprvé pracuje s krajinným výsekem a divákovi zřejmě představuje reálnou architekturu kupole a zvonice florentského dómu. Také Jana Křtitele umísťuje do krajinného rámce. Oltář komunikuje s protějším oltářem, zasvěceným *sv. Juliáně Falconieri*. Tito řádoví světci bývali často zobrazováni společně, oběma totiž přisuzovali zakladatelskou úlohu. *Sv. Juliána* se tradičně považuje za zakladatelku ženské řádové větve. Leubner si za téma obrazu bere poslední chvíle života světice a její oslavu v kruhu řádových světců. Kompozici proto rozděluje do tří pásů, nahoře opět nebeská

scéna, Marii obklopují další postavy, mezi nimiž lze zřetelně rozeznat snad jen *sv. Annu*. Obraz v nástavci znázorňuje *sv. Barboru*. Na tomto plátně se Leubner vrací k zobrazení ženské figury v přísném profilu, s tímto typem jsme se v jeho tvorbě setkali na malbě *sv. Tekly*. Obě světice k sobě mají velmi blízko; bělostný inkarnát obličejů, charakteristické velké oči a drobná, plná ústa. Taktéž šat obou žen pojednává velmi podrobně s množstvím ozdob. Do šedesátých let zařazujeme i další díla a s nadsázkou můžeme říci, že se jednalo o jeho umělecky nejpłodnější období. Zřejmě již roku 1762 namaloval dnes nezvěstné plátno se *sv. Antonínem*, původně zdobící kapli v Horkách nad Jizerou. Také o dalším díle z roku 1764 nemůžeme říci nic bližšího. *Svatá Rodina* z Jeřmanic se též nedochovala a z fotografie, zachycující interiér před 2. světovou válkou, nemůžeme vyčíst konkrétní podobu plátna. Karl Friedrich Kühn se zmiňuje, že Leubner v letech 1768–1769 štafiroval hlavice v děkanském kostele *sv. Antonína Velikého*.²⁴ Podobu *Křížových zastavení* ze hřbitovních kapliček u kostela *sv. Bartoloměje* v Hrádku nad Nisou rovněž neznáme. Z literatury víme, že Leubner namaloval obrazy na plechu do roku 1769, kdy proběhlo svěcení. Roku 1769 Leubner dodal rozměrné oltářní plátno *Stěti sv. Jakuba* do středočeského kostela v Zápěch. Do roku 1769 klademe též plátno se zobrazením *sv. Jana Nepomuckého* z kostela *sv. Mikuláše* v Mníšku u Liberce. Již Kühn zhodnotil tento obraz jako podprůměrnou práci. Ve stejné době vytvořil dvě plátna do Železného Brodu. O prvním obraze víme jen z literatury; představoval *smrt sv. Josefa* a měl být umístěn v kostele *sv. Jana Nepomuckého* Na Poušti. Dle Taťány Kubátové²⁵ Leubner nepřímo vycházel z tematicky shodného obrazu Petra Brandla z kostela *Panny Marie Vítězné* v Praze. Již v době, kdy T. Kubátová napsala citovanou stať, byl Leubnerův obraz značně poškozen a do dnešních dnů se nedochoval. V kostele *sv. Jakuba Většího* najdeme druhý železnobrodský obraz, který představuje *sv. Josefa Pěstouna*. T. Kubátová uvádí, že rovněž toto plátno vychází z obrazů P. Brandla. Železnobrodské dílo se jeví mimořádně a téměř nesrovnatelně s předchozím obrazem *sv. Jana Nepomuckého*. Figury *sv. Josefa* i malého Ježíška se rozpouštějí ve světle, postavy neohraničuje pevná obrysová linie, tvary jsou beze zbytku promodelovány

Obr. 3 Jan Filip Leubner,
Panna Maria se sedmi
zakladateli servitského
řádu 1762, olej na plátně,
rozměry nezjištěny.
Deponován Varnsdorf,
Kostel svatého Karla
Boromejského. Foto
M. Čtveráček, K. Čtveráček

27_KÜHN, Karl Friedrich. cit. v pozn. 8., s. 248.

28_SOA Litoměřice - pobočka Děčín, fond: Historická sbírka Clam-Gallas, inv. č. 1314, karton 291.

29_JÄGER, Anton. *Dorfchronik: Geschichte der Ortschaften Maffersdorf, Proschwitz und Neuwald, nebst einer übersichtlichen Geschichte der betreffenden Herrschaften und vielen Nachrichten aus der Umgegend, Reichenberg, 1865, s. 130.*

barvou. Leubner do toho nevelkého obrazu, zřejmě pod Brandlovým vlivem, dokázal vnést i citovost, kterou v jeho ostatních obrazech postrádáme.

Do počátku sedmdesátých let můžeme zařadit rozměrné oltářní plátno *Navštívení Panny Marie* z Horního Vítkova, v současnosti situované v chrastavském kostele sv. Vavřince. V depozitáři Oblastní galerie Liberec se nalézá v minulosti rozřezaná malba s námětem *Narození Panny Marie* z roku 1771.²⁶ Ve stejném roce namaloval Leubner plátno s *Ukřižovaným* do Brandýsa nad Labem. Roku 1773 objednala představená kláštera v Marienthalu Anastasia Rösler zvaná Röslerin obraz s námětem *Nanebevzetí Panny Marie* do kostela v Ostritz. Následujícího roku dodal malíř sv. Prokopa do farního kostela v obci Svěmyslice. Postavu svěřence koncipuje podle svého raného obrazu z Poděbrad, scénu doplňuje otevřenými nebesy s andílky. Plátno v devatenáctém století utrpělo přemalbami, které zamezují poznání rukopisu. Téhož roku namaloval *Pannu Marii předávající škapulíř Šimonu Stockovi*, nevelké plátno najdeme na postranním oltáři v kostele sv. Havla v Rožďalovicích. Leubner přejímá či spíše kopíruje kompozici z karmelitánského kostela Panny Marie Vítězné v Praze od Petra Brandla. Obě práce se v hlavních postavách téměř neliší, snad jen usazení anděla na levé straně, kterým malíř navazuje na obdobně koncipovanou nebeskou scénu na svém obraze *Panna Maria se sedmi zakladateli servitského řádu*. Obraz se odlišuje pouze levou částí, kam Leubner umístil andílka se škapulířem a druhého andílka zapisujícího do knihy. Tyto drobné postavičky se značně předimenzovanou hlavou a velkýma očima navazují na Mariiny průvodce z obrazu *Navštívení Panny Marie*. Roku 1777 namaloval obraz na hlavní oltář do mladoboleslavského kostela sv. Bonaventury. Představuje sv. *Bonaventuru*, avšak plátno je již řadu let nabaleno na válu a umístěno v obci Růžová, proto si ho nelze prohlédnout a zhodnotit ho.

V sedmdesátých letech nechal Kristián Filip Clam-Gallas přebudovat starý redernský zámek v Liberci. V zahradě bylo přistavěno nové křídlo označované za „Nový zámek“, jehož vnitřní vybavení navrhl architekt francouzského původu Luis Greniér, v té době usazený v Praze. Jan Filip Leubner vymaloval podle Greniérových šablon pokoje prvního patra a rovněž přízemí, kde se nacházejí krajinné motivy. Podoba nákladné zámecké výzdoby, kte-

rá kromě maleb obsahovala i bohatou štukovou výzdobu, se nám nedochovala. Můžeme si tedy jen představit, jak vypadalo Leubnerovo dílo, jisté ale je, že se jednalo pouze o dekorační šablonové práce, které se pak hojně rozšířily v devatenáctém století. K. F. Kühn²⁷ Leubnerovi připisuje rovněž nedochované exotické krajiny v redernském křídle, zřejmě i tyto malby měly dekorační charakter. Adaptace libereckého zámku je velmi dobře pramen- ně zdokumentována, několikrát se zde vyskytuje jméno Luise Greniéra, J. F. Leubner ovšem zmíněn není.²⁸

Začátkem osmdesátých let byl Leubner pracovně vytížen, ale postupem času zakázek ubývalo. Stavební aktivita v kraji začala ustávat, a tak již nebylo kam plátna dodávat. Roku 1780 znovu pracoval pro abatysi Anastasii Rösler a zhotovil rozměrné oltářní plátno s námětem *Umučení sv. Bartoloměje* pro kostel v Königshaimu (dnes Działoszyn). Figury v popředí jsou vedeny pevnější obrysou stavbou než postavy kolem pohanského velekněze v zadním plánu – ty se téměř rozpouštějí. Svatý Bartoloměj, kterého začali právě stahovat z kůže, vypadá téměř nezúčastněně. Toto konstatování se vztahuje téměř na všechna malířova plátna, Leubner nedovedl vystihnout psychický život nebo momentální stav postav. Roku 1782 namaloval čtyři plátna do kostela Nejsvětější Trojice ve Vratislavicích. Anton Jäger uvádí, že Leubner za plátna obdržel 65 florénů.²⁹ Obrazy se na oltáři měnily podle průběhu liturgického roku, nejčastěji se tedy objevovala *Nejsvětější Trojice*. Celá scéna se odehrává v nebesích, a proto ji Leubner zalil zářícím světlem. Postava Boha Otce se navrácí ke stařeckým figurám, jejichž nejumnější poloha se zračí na obraze sv. *Josef s Ježíškem*. Hlava Krista naproti tomu působí až groteskně. Postava anděla držícího kříž je obdobou Leubnerova typu Panny Marie, charakterizovaného jemným obličejem, poloza- vřenýma očima a drobnými ústy. Na svátek Zvěstování se na oltář umísťovalo plátno *Zvěstování Panně Marii*. Nejslabší dílo souboru představuje *Narození Krista*. Figurální složka nedosahuje kvalit předchozích Leubnerových postav, zato vytváří zajímavé architektonické prostředí kombinací sloupů s prostým chlévem. Pro čas Velikonoc na oltář patřilo *Ukřižování Krista* s obvyklou stafází. Oproti *Ukřižování* z Brandýsa nad Labem se v Bratislavě dílo jeví poněkud zhrube, postavy jsou vedeny přísnější linií, barva téměř nemodeluje objemy

a jen plošně vyplňuje postavy. Leubner se inspiroval slavným litomyšlským obrazem Francesca Trevisaniho z roku 1722.³⁰ Leubner Trevisaniho necituje doslovně, oproti originálu zemdlenu Pannu Marii pod křížem podpírá Jan Evangelista. Máří Magdalena zaujímá obdobnou polohu jako na originálu Jan Evangelista, ale levou rukou nepřidrží ruku Panny Marie, nýbrž objímá kříž pod Kristovými koleny. *Ukřižování* z kostela sv. Mikuláše v Horní Branně vzniklo taktéž roku 1782. Do roku 1786 klademe oltářní obraz, v odborné literatuře figurující jako sv. Anna z kostela v Děřichově. Leubner na obraze ovšem zpodobnil širší Kristovo příbuzenstvo a ikonografický motiv tedy nově určujeme jako *Svaté příbuzenstvo*, i když se s tímto tématem v baroku nesetkáváme příliš často.³¹ Výtvarná kvalita zde už značně klesá, postavy určuje pevná skladba, barvu malíř užívá plošně. Osmdesátá léta uzavírá plátno s *Archandělem Michaellem* ze Smržovky (obr. 1); štíhlá postava archanděla v esovitém pohybu není anatomicky dobře zvládnuta, nohy, hlavně ve stehenní části, jsou nepřírozně prodlouženy. Naproti tomu koloristická výstavba obrazu je zdařilá, zejména jemně podané mračné pozadí. Jak jsme viděli, v závěru tohoto období značně ubylo zakázek a devadesátá léta pro Leubnera znamenají úplný útlum činnosti. Dochovalo se pouze plátno *Sv. Jan Nepomucký* ze zámecké kaple v Černousech. Leubner je zmíněn v opise původních materiálů, dokument se týká založení a popisu průběhu stavby kaple, kterou nechal roku 1797 postavit Kristián Filip Clam-Gallas. Materiál zmiňuje Leubnera mezi ostatními účastníky stavby.³²

Ze závěru Leubnerova plodného malířského života se dochovalo několik podobizen, je však pravděpodobné, že

se portrétování věnoval po celou kariéru. V. Lug³³ v malířově medailonku zmiňuje, že portrétoval císaře Josefa II. při jeho návštěvách Liberce. Kolem roku 1800 pracoval pro Clam-Gallas na Frýdlantu, kde zřejmě vytvořil několik podobizen příslušníků rodu, které našly své místo v Rytířském sále a některé ze starších pláten opravoval. Dochované portrétní práce představují Leubnera jako poměrně dobrého portrétistu. Malíř postiňuje vnější vzhled, nitro portrétovaného mu však zůstává cizí. Svými podobiznami se na rozdíl od obrazů s náboženskou tematikou, u nichž zůstával celý život věrný barokním zásadám, přibližuje nově nastupujícímu měšťanskému umění. Reprezentativní vzorek Leubnerových portrétů je umístěn v Oblastní galerii Liberec. Jedná se o *Autoportrét*, *Podobiznu manželky* a *Podobiznu mladé ženy*. Leubner své postavy zasazuje do jednoduchého neidentifikovatelného prostoru, vyplněného nazelenalým až tmavým pozadím, pouze portrét mladé ženy doplňuje o stůl s knihou.

Jan Filip Leubner bezpochyby patří mezi nejvýznamnější osobnosti barokního Liberce. Řadu jeho děl dodnes nalezneme na místech původního určení. Svá díla dodával do kostelů v okolí Liberce, do středních Čech a také do Horní Lužice, kde pracoval pro abatyši Anastasii Rösler. Na její objednávku vytvořil oltářní obrazy do kostelů v Ostritz a do obce Działoszyn. S největší pravděpodobností působil v Marienthalu častěji a mezi tamními obrazy bude možné rozpoznat další Leubnerova plátna. J. F. Leubner, činný v závěru barokní epochy, neprošel žádnou významnou dílnou a setrval na vlivu domácích malířů, zejména Petra Brandla. Můžeme ho označit za malíře lokálního významu, jeho dílo však tvoří homogenní celek s pozoruhodnou a bohatou škálou typů.

30_Obráz u italského mistra objednal František Adam hrabě Trautmansdorf. Záhy po jeho usazení v kapli se dílo stalo velmi oblíbeným, a proto bylo často kopírováno. Bohužel plátno zaniklo již roku 1775 při mohutném požáru.

31_K motivu sv. Příbuzenstva naposledy: KLOBUŠICKÝ, Jan. *Motiv sv. Příbuzenstva v křesťanské tradici a jeho aplikace ve výtvarném umění se zvláštním zřetelem na Českou republiku*, Vlastním nákladem 2010, 28 s. ISBN 8025488144.

32_Jedná se o opis původních materiálů z roku 1907, SOA Litoměřice, pobočka Děčín, fond: Historická sbírka Clam-Gallas, inv. č. 972, karton 224.

33_LUG, Viktor. cit. v pozn. 12., s. 290.